

УДК: 378.14:72.07

DOI: 10.35254/bsu/2023.66.09

*Есенбек уулу А.
БГУ им. К. Карасаева*

ФОРМИРОВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У СТУДЕНТОВ БАКАЛАВРОВ АРХИТЕКТУРНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ

Аннотация

В данной статье рассматривается процесс формирования специальных компетенций у студентов бакалавров, обучающихся по архитектурным направлениям. Архитектурное образование представляет собой уникальный контекст, где креативность, технические навыки и эстетическое понимание объединяются для формирования высококвалифицированных специалистов. Выделены основные пути формирования специальных компетенций у студентов бакалавров архитектурных специальностей: комплексный учебный процесс; проектная деятельность; междисциплинарное обучение; профессиональная практика и стажировка. Формирование специальных компетенций у студентов-бакалавров архитектуры играет ключевую роль в подготовке будущих архитекторов, которые создают инновационные решения, отвечающие современным вызовам и потребностям развивающегося общества, воплощая в жизнь новые архитектурные идеи.

Ключевые слова: архитектурное образование, профессиональная деятельность архитектора, специальные компетенции, формирование специальных компетенций, значение специальных компетенций, проектирование, комплексный учебный процесс, проектная деятельность, междисциплинарное обучение, профессиональная практика.

*Есенбек уулу А.
К. Карасаев атындагы БМУ*

АРХИТЕКТУРА БАГЫТЫНДАГЫ БАКАЛАВР- СТУДЕНТТЕРИНДЕ АТАЙЫН КОМПЕТЕНЦИЯЛАРДЫ КАЛЫПТАНДЫРУУ

Кыскача мазмуну

Бул макалада архитектуралык аймактарда окуган бакалавр- студенттеринде атайын компетенцияларды түзүү процесси талкууланат. Архитектуралык билим берүү өзгөчө контекстти камсыз кылат, анда чыгармачылдык, техникалык көндүмдөр жана эстетикалык түшүнүк жогорку квалификациялуу адистерди түзүү үчүн бириктирилет. Архитектура адистиктери боюнча бакалавр багытындагы студенттеринде атайын компетенцияларды калыптандыруунун негизги жолдору белгиленген: комплекстүү окуу процесси; долбоордук иш; дисциплиналар аралык окутуу; кесиптик практика жана стажировка. Архитектура бакалаврында атайын компетенцияларды калыптандыруу келечектеги архитекторлорду даярдоодо негизги ролду ойнойт, алар өнүгүп келе жаткан коомдун заманбап чакырыктарына жана муктаждыктарына жооп берген инновациялык чечимдерди түзүп, жаңы архитектуралык идеяларды ишке ашырат.

Түйүндүү сөздөр: архитектуралык билим берүү, архитектордун кесиптик ишмердүүлүгү, атайын компетенциялар, атайын компетенцияларды калыптандыруу, атайын компетенциялардын мааниси, долбоорлоо, комплекстүү билим берүү процесси, долбоордук ишмердүүлүк, дисциплиналар аралык окутуу, кесиптик практика.

*Esenbek uulu A.
BSU named after K. Karasaev*

FORMATION OF SPECIAL COMPETENCIES FOR BACHELOR STUDENTS OF ARCHITECTURAL DIRECTIONS

Abstract

This article discusses the process of formation of special competencies in undergraduate students studying in architectural areas. Architectural education provides a unique context where creativity, technical skills, and aesthetic understanding come together to form highly skilled professionals. The main ways of formation of special competencies among bachelor students of architectural specialties are highlighted: integrated educational process; project activity; interdisciplinary training; professional practice and internship. The formation of special competencies among Bachelor of Architecture students plays a key role in the training of future architects who create innovative solutions that meet modern challenges and the needs of a developing society, bringing new architectural ideas to life.

Keywords: architectural education, professional activity of an architect, special competencies, formation of special competencies, the importance of special competencies, design, integrated educational process, project activities, interdisciplinary training, professional practice.

Заманбап шаар чөйрөнү түзүү үчүн кадрларды даярдоодо архитектуралык билим берүү негизги ролду ойнойт. Архитектура факультетинин студенттери техникалык жөндөмдөргө гана эмес, ар тараптуу компетенцияларга да ээ болушу керек, анын ичинде чыгармачыл ой жүгүртүү, командада иштөө жана оор жагдайларда чечим чыгаруу жөндөмү.

Имараттар шаардын атмосферасын түзүп, өлкөнүн "визиттик картасы" болуп саналат. Динамикалык өнүгүп келе жаткан дүйнөдө архитектордун кесиби дизайн жөндөмүн, аналитикалык жөндөмдөрдү, өзүн-өзү уюштурууну жана жоопкерчилик сезимин айкалыштырып, эң көп талап кылынгандардын бири болуп саналат. Бул кесип имараттарды долбоорлоо жана куруу чеберчилиги гана эмес, ошондой эле гармониялуу шаар чөйрөсүнүн түзүлүшү,

адамдардын жашоосуна, ишине жана эс алуусуна ыңгайлуу шарттарды түзүү болуп саналат.

Архитектура боюнча бакалавриат программаларына кабыл алынган студенттер заманбап архитектуранын кыйынчылыктарын ийгиликтүү жеңүүгө мүмкүндүк бере турган атайын компетенцияларды иштеп чыгууга тийиш. Бул макалада мындай атайын компетенцияларды түзүүнүн маанилүүлүгү жана аларды студенттерде өнүктүрүү жолдору талкууланды.

Архитектуралык билим берүүдөгү өзгөчө компетенциялардын маанилүүлүгү

Архитектуралык билим берүү – бул көркөм жана техникалык билимдин уникалдуу айкалышы.

Архитектуралык билим берүү – бул архитекторлорду окутууга багытталган билим берүү. Архитектордун кесиптери эң

байыркы кесиптердин бири болуп саналат. Египетте, Ассирияда, Бабылда, Индияда, Кытайда жана Байыркы Чыгыштын башка өлкөлөрүндө архитектордун иши эң абройлуу жана татаал деп эсептелчү.

Б.з.ч. V- кылымдын тегерегинде грек термини "башкы архитектор" пайда болгон. Бир катар фактылар аягында (б.з.ч. III кылымда) Грецияда ири шаар куруу, турак-жай жана храм курууга байланыштуу архитекторлук кесип чоң мааниге ээ болгонун көрсөтүп турат. Бул мезгилде профессионалдык архитектуралык мектеп түзүлгөн.

Рим архитектору жана инженери Витрувийдин "Архитектура боюнча он китеп" классикалык эмгеги (б.з.ч. I- кылымдын аягы) архитектуралык билим берүүнүн байыркы доордо эле бар экенин далилдейт [1, с.21-23].

Педагогика илиминин доктору Добаев К.Д. айтуусу боюнча заманбап педагогика акыркы жылдары пайда болгон көйгөйлөрдү изилдөөгө багытталган практикага багытталган болушу керек. Кредиттик технологияларды колдонуу менен билим берүү процессин уюштуруу жана стандарттарда белгиленген белгилүү бир компетенцияларды түзүү башка, инновациялык ыкманы талап кылат.

Ал кесиптик билим берүүнүн компетенттүүлүккө негизделген ыкмасын билим берүү парадигмасы деп атайт, жалпысынан бул жаңы философия, санариптик технологиялар жана жасалма интеллект заманында билим берүүнүн жаңы маданияты [2, с.86, 100, 165, 168].

Жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарттарында көрсөтүлгөн келечектеги адистин (универсалдуу жана атайын) компетенцияларын түзүү заманбап кесиптик билим берүүнүн басымдуулугунун жана максаттарынын өзгөрүшүн толук билдирет жана илимий жана теориялык көз караш менен да, практикалык көз караш менен да кызыгуу туудурат. Архитектуралык билим

берүү чөйрөсүндө компетенцияларды түзүү интегралдык ыкмага негизделиши керек. Бул процесс чыгармачылдыкты, аналитикалык көндүмдөрдү, долбоорлоо жөндөмдөрүн, долбоорлорду башкарууну өнүктүрүүнү камтыйт. Архитектуранын учурдагы тенденцияларын, кесиптин этикалык аспектилерин жана заманбап технологияларды долбоорлоодо колдонуу мүмкүнчүлүгүн билүү да негизги элементтер болуп саналат.

Жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык 750100 "Архитектура" (квалификациялык "бакалавр"), билим берүү кесиптик ишмердиктин түрлөрүнө ылайык төмөнкү кесиптик милдеттерди чечүүгө тийиш:

► изилдөө иш-аракеттери – архитектуралык дизайн чөйрөсүндөгү теориялык изилдөөлөрдүн негиздери (курулуш комплекстерин, архитектуралык формаларды, мейкиндик-пландаштыруу конфигурацияларын моделдөө ж.б.), долбоорлоо тапшырмаларын иштеп чыгууга катышуу, колдонмо изилдөөлөр (алдын ала долбоорлоо, долбоорлоо, долбоордон кийинки изилдөөлөр);

► долбоордук иш-аракеттери – социалдык жактан маанилүү көйгөйлөрдү аныктоо, түзүү жана актоо, концепцияны жана долбоорду иштеп чыгуу, долбоордун документациясын даярдоо, аны ишке ашырууну автордук башкаруусу, айлана-чөйрөнүн абалына мониторинг жүргүзүү, туруктуу өнүгүү багыттарын аныктоо;

► көркөм-эстетикалык ишмердик – пластикалык искусство тармагындагы дүйнөлүк маданияттын жетишкендиктерин өздөштүрүү: графика, живопись, скульптура, фото, кино ж.б. жана долбоор жана педагогиялык практикада ишке ашыруу;

► өндүрүштүк-технологиялык ишмердик – архитектуралык чөйрөнү түзүүдө жаңы материалдарды, түзүмдөрдү, технологиялык процесстерди колдонууда дүй-

нөлүк тажрыйбаны үйрөнүү жана аларды архитектуралык долбоорлорду ишке ашырууда колдонуу мүмкүнчүлүгү;

► уюштуруучулук жана башкаруучулук иш-аракеттери – башкаруунун жана маркетингдин заманбап ыкмаларын үйрөнүү, долбоордук ишмердиктин натыйжаларынын керектүү атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн камсыз кылуу; архитектуралык ишмердиктин социалдык-маанилүү жана экономикалык программаларын түзүү жана ишке ашыруу, архитектуралык дизайнды юридикалык колдоо жана долбоорлоо иштеп чыгууларды ишке ашыруу;

► сындуу жана эксперттик ишмердик – долбоорлоо чечимдерин жана курулган объектилерди баалоого жана изилдөөгө катышуу [3].

Ошондуктан, заманбап архитектор, анын ичинде компетенциялардын кеңири спектрине ээ болушу керек:

1. Дизайн жана пландоо: эстетика жана функционалдуулугу ортосундагы тең салмактуулугун сокку архитектуралык үлгүлөрүн иштеп чыгуу жөндөмү.

2. Технологияны жана инновацияларды колдонуу: компьютердик моделдөө, 3D басып чыгаруу, жасалма интеллект, туруктуу курулуш материалдары сыяктуу акыркы инструменттерди жана технологияларды билүү.

3. Туруктуулук жана экологиялык тазалык: экологиялык жана туруктуулук аспектилерин эске алган имараттарды жана мейкиндиктерди түзүү мүмкүнчүлүгү.

4. Изилдөө жана талдоо: концептуалдык чечимдерди иштеп чыгуу үчүн изилдөө жана талдоо жүргүзүү жөндөмү.

5. Пикирлешүү: кардарлар, башка адистер жана жалпы коом менен өз ара иштешүүдө көндүмдөр.

6. Тарыхый-маданий түшүнүгү: архитектуранын тарыхый, этникалык жана маданияттык контекстинин түшүнүгү.

7. Шаар пландаштыруу: Туруктуу шаар чөйрөлөрүн жана коомдук мейкиндикти түзүү билими.

Мамлекеттик стандартка ылайык, компетенттүүлүк окуучунун билим берүү боюнча алдын ала аныкталган социалдык талабы (норма) катары аныкталат, анын белгилүү бир чөйрөдөгү натыйжалуу жемиштүү ишмердиги үчүн зарыл.

Архитектордун кесиптин негизги кыйындыгы - бири-бирине шайкеш келбегендей көрүнгөн чыгармачыл эркиндиктерди катуу техникалык чектөөлөр менен элдештирүү. Архитекторлор сүрөттүү ой жүгүртүүнү көп учурда бири-бирине карамакаршы келген инженердик ыкмалар менен айкалыштырууда. Чыгармачылдык ыңгайлуулук, сооронуч, коопсуздук стандарттарына кармануу сыяктуу күнүмдүк муктаждыктарды канааттандырууга тийиш.

Мындан тышкары, бир эле учурда эки чөйрөдө кесиптик өнүгүү абдан кыйын - чыгармачылдык жана катуу илим. Бул мааниде архитекторлор өмүр бою үйрөнгөн универсалдуу окумуштуулар болуп саналат.

Кесиптик билим берүү системасы келечектеги адистерди учурдагы жана өсө турган көйгөйлөрдү тийиштүү түрдө чечүүгө даярдоого тийиш экени айкын. Башкача айтканда, билим берүү системасы бүтүрүүчүлөргө жетиштүү чечимдерди табууга, жаңы кыйынчылыктарды жеңүүгө, коопсуз жана ыңгайлуу жашоо чөйрөнү түзүүгө мүмкүндүк бериши керек. Бул адам жашоосунун бардык чөйрөлөрүндөгү жана тармактарындагы бардык адистер тийиштүү жөндөмдүүлүктөргө, компетенцияларга, билимге, жөндөмдүүлүктөргө, мотивацияга жана эмоциялык акылга ээ болгон учурда гана мүмкүн. К.Д. Добаев белгилегендей, билим берүү XXI кылымда экономикалык аман калуунун алтын ачкычы болуп саналат. Технологиялык жана маалыматтык прогресс заманында көпчүлүк күнүмдүк иштерди компьютерден аткарууга болот, ар кандай суроого жоопторду Интернеттен табууга болот.

Кесиптик билим берүү системасында кесиптик компетенцияларды түзүүгө

негизги көңүл бурулушу керек, ал XXI - кылымда ийгиликтүү кесиптик ишмердик үчүн зарыл болгон жаңы билимдер жана көндүмдөр менен дайыма толукталышы керек [2, 4].

Архитектор катары ийгиликтүү иштөө жана бул тармакта кесипкөй болуу үчүн бакалавриат архитектура программаларына тапшырган студенттер үчүн бул компетенцияларды өнүктүрүү маанилүү.

Атайын компетенцияларды өнүктүрүүнүн бир нече жолу бар:

- Комплексүү окуу процесси. Студенттердин атайын компетенцияларын өнүктүрүү комплексүү билим берүү процессинен башталат. Окуу программасы студенттерге архитектуранын ар кандай аспектилерин, негиздерден баштап колдонулуучу аспектилерге чейин изилдөө жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк бериши керек. Интегралдык ыкма студенттерге архитектуралык практиканын ар кандай аспектилеринин ортосундагы байланышты түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

- Долбоордук иш-аракеттери. Архитектуралык билим берүү чөйрөсүндөгү компетенцияларды өнүктүрүүнүн негизги ыкмасы долбоордук иш-чаралар болуп саналат. Студенттер чакан тапшырмалардан баштап, акырындык менен татаал долбоорлорго илгерилеп, реалдуу дүйнөнүн имараттарын долбоорлоого жана түзүүгө катышышат деп күтүлүүдө. Бул аларга тажрыйба алууга жана билимдерин иш жүзүндө колдонууга мүмкүндүк берет.

- Дисциплина аралык окуу. Заманбап архитектура дисциплина аралык ыкманы талап кылат. Студенттер инженердик, дизайн, искусство, экологиялык изилдөө сыяктуу байланыштуу дисциплиналарды изилдей алышы керек. Бул аларга алар кабыл алган чечимдер долбоордун ар кандай аспектилерине кандай таасир тийгизерин түшүнгөнгө жардам берет.

- Кесиптик практика жана стажировка. Професионалдык компетенцияларды өнүктүрүүдө стажировка жана кесиптик

практика маанилүү роль ойнойт. Студенттер тажрыйбалуу архитекторлордон үйрөнүп, өнөр жайдын мыкты практикасы жөнүндө биле алышат. Мындан тышкары, келечекте пайдалуу боло турган кесиптик байланыштарды түзүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Жыйынтык.

Архитектура боюнча бакалавр-студенттеринде атайын компетенцияларды түзүү келечектеги архитекторлорду өнүктүрүүдө маанилүү роль ойнойт. Интегралдык окуу процесси, долбоорлор боюнча иш-чаралар, дисциплина аралык окутуу жана адистештирилген практикалык класстар студенттерге архитектуралык тармакта ийгиликтүү иштөө үчүн зарыл болгон жөндөмдүүлүктөргө жана билимдерге ээ болууга мүмкүндүк берет.

Курулуш тармагында ийгиликке жетиш үчүн керектүү жөндөмдүүлүктөр жана билимдер. Бул компетенциялар студенттердин жекече жана кесиптик өнүгүүсүнө өбөлгө түзгөндөн тышкары, заманбап архитектуралык практиканы өнүктүрүүдө да маанилүү роль ойнойт.

Интегралдык окуу процесси студенттерге архитектуралык практиканын ар кандай аспектилерине чумкутулууга мүмкүнчүлүк берет. Бул алар долбоорлоо ыкмаларын гана эмес, инженердик негиздерин, долбоорлорду башкарууну, экологиялык туруктуулукту жана башка маанилүү аспектилерди үйрөнүшөт дегенди билдирет. Бул ыкма студенттерге келечектеги кесиптин кеңири контекстин түшүнүүгө жана көйгөйлөрдү комплексүү түрдө чечүүгө мүмкүндүк берет.

Долбоордун иш-чаралары архитектуралык билим берүүнүн борборунда турат. Студенттер ички дизайн сыяктуу чакан иштерден тартып ири коомдук имараттарды жана турак жай комплекстерин долбоорлоого чейин концептуалдык жана практикалык долбоорлорду түзүүнү үйрөнө башташат. Долбоорлорду аягына чыгаруу менен студенттер тажрыйбага ээ болуп эле койбостон, чыгармачыл ой жү-

гүртүүнү, аналитикалык жөндөмдүүлүктөрдү жана командада иштөө жөндөмүн өрчүтөт.

Дисциплина аралык окуу студенттерге өз горизонтторун кеңейтүүгө жана байланыштуу дисциплиналар боюнча билимдерин тереңдетүүгө мүмкүндүк берет. Мисалы, инженердик принциптерди түшүнүү архитекторлорго экологиялык жана коопсуз имараттарды түзүүгө жардам берет. Өнөрдү жана дизайнды билүү чыгармачыл жана эстетикалык долбоорлорду өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Дисциплина аралык окуу жаңы перспективаларды ачат жана архитектурада инновацияларды өрчүтөт.

Кесиптик практика жана стажировка студенттерге реалдуу долбоорлор менен таанышууга жана тажрыйбалуу архитекторлордон пикир алууга мүмкүнчүлүк берет. Ошондой эле студенттер өз чөйрө-

сүндөгү мастерлерден үйрөнүп, билимдерин иш жүзүндө көрсөтө алышат. Бул теориялык окутууну толуктап эле койбостон, студенттерге карьерасынын андан аркы өсүшүндө да жардам берет.

Жалпысынан, архитектура бакалавр-студенттеринин атайын компетенцияларды түзүү теориялык окутуу жана практикалык тажрыйба тең салмактуу айкалышын талап татаал жана көп тараптуу процесс болуп саналат. Ал адистерди окутуунун жогорку деңгээлин камсыз кылуу менен эле эмес, архитектуралык чөйрөнүн инновациялык өнүгүүсүнө да өбөлгө түзөт. Бул компетенцияларды үйрөнгөн студенттер коомдун заманбап кыйынчылыктарына жана муктаждыктарына жооп берген кооз жана функционалдуу имараттарды түзүүгө өз салымын кошо алган компетенттүү архитекторлор болуп калышат.

Адабияттар

1. Витрувий М. Десять книг об архитектуре. / М. Ветрувий. - Москва: Издательство Всесоюзной академии архитектуры, 1936. - Книга первая. - 231 с.
2. Добаев К. Д. Новая школа - новое мышление. / К. Д. Добаев. - 2023, Бишкек. - 254 с.
3. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования. Направление: Архитектура. Бакалавр. - Бишкек, 2021. - 15 с.
4. Байденко В. Компетенции в профессиональном образовании (к освоению компетентностного подхода). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentsii-v-professionalnom-obrazovanii-k-osvoeniyu-kompetentnostnogo-podhoda> (дата обращения: 10.12.2023)